

Piotr Stanek*

Opole

Ignacy Bator (1916–1944) – jeden z cichociemnych

Abstract

Ignacy Bator (1916–1944), nom de guerre “Opór” (“Resistance”) was a lieutenant of the Polish Air Force in Great Britain, participant in the Warsaw Uprising, one of the 316 Silent and Unseen – special paratroopers of the Home Army. In 1939, he took part in the defense of Poland, then he reached France, where he joined the Polish Armed Forces in the West. In 1940, he made his way to Great Britain, where he served in the air force as a shooter-radio operator in No. 301 Polish Bomber Squadron and No. 138 (Special Duties) Squadron RAF. In 1942, he volunteered to serve in the Home Army in occupied Poland. After training, he was dropped to Poland on the night of January 25/26, 1943. He served in the radio communication structures of the Home Army Headquarters. As a radio operator of the Home Army, he took part in the Warsaw Uprising, during which he died in August 1944. He has been awarded many times for his service by Polish and British military decorations, incl. with the Silver Cross of the Order of Virtuti Militari, four times with the Cross of Valor, with the “Distinguished Flying Cross” and others.

Keywords: Silent and Unseen, special forces, World War II, Warsaw Uprising, Polish Underground State

Słowa kluczowe: cichociemny, służby specjalne, II wojna światowa, powstanie warszawskie, polskie państwo podziemne

W połowie lutego 1941 r. na okupowanych ziemiach polskich wylądowała pierwsza ekipa spadochroniarzy Polskich Sił Zbrojnych, specjalnie przeszkolonych m.in. w dywersji, łączności, wywiadzie czy podrabianiu dokumentów. Ich celem była konspiracyjna walka z Niemcami. Jednym z tych skoczków-cichociemnych, których w latach II wojny światowej zrzucono do Polski w sumie 316, był

* Centralne Muzeum Jeńców Wojennych; e-mail: stanekpiotr@o2.pl;

ORCID: 0000-0002-4975-6736.

por. Ignacy Bator (1916–1944)¹. Jego tragiczny los wypełnił się w całości w myśl hasła cichociemnych „Wywalcz Jej wolność lub zgin”, bowiem spośród 91 skoczków, którzy wzięli udział w powstaniu warszawskim, 18 poległo lub zaginęło w walce – wśród nich bohater tego artykułu². Mimo że lista pozycji archiwalnych i opracowań dotyczących specjalnie przeszkolonych skoczków spadochronowych jest bardzo obszerna, to chcąc poznać życiorys Batora – bogaty, choć zaledwie dwudziestoosmioletni – dysponujemy przede wszystkim jego biogramem opracowanym przez Krzysztofa A. Tochmana³, krótkimi notkami autorstwa innych badaczy⁴ oraz notami zamieszczonymi w Internecie⁵. Dostępne materiały są jednak dość lakoniczne, maksymalnie kilkustronicowe. Tymczasem zasługi tego skoczka sprawiają, że warto wyjść poza standardowy zasób informacji, bo – jak zapisano w jego wniosku awansowym na stopień porucznika – to „wzorowy oficer zdolny do najwyższych poświęceń. Wybitny fachowiec”⁶. Cóż zatem wiemy o Ignacym Batorze?

Późniejszy skoczek-cichociemny urodził się 13 listopada 1916 r. we wsi Drobnice, w powiecie wieluńskim, z ojca Adama i z matki Julii z domu Kostrzewa. Ignacy, narodowości polskiej, był kawalerem (rodziny nie założył) i katolikiem⁷. Jego ojciec posiadał młyn wodny (wieś Drobnice leży na lewym brzegu rzeki Warty), dodatkowo zajmował się skupem bydła i trzody chlewnej. Jego rodzina była zatem dość zamożna. W 1923 r. Ignacy rozpoczął naukę w miejscowej szkole powszechnej. Jednocześnie Batorów spotkał ogromny kryzys – ojciec stracił cały majątek i rodzina popadła w nędzę. Próbuąc poprawić sytuację materialną, w 1926 przenieśli się do pobliskich Radoszewic, co jednak nie

¹ P. Bystrzycki, 1985, s. 333 (Aneks nr 7, Lista 316 cichociemnych – spadochroniarzy Armii Krajowej). W trakcie prowadzonej przez 3 lata rekrutacji (od jesieni 1940 do jesieni 1943) zgłosiło się w sumie 2413 oficerów i podoficerów Polskich Sił Zbrojnych, z czego 606 z pozytywnym wynikiem ukończyło szkolenie. Spośród nich 579 zakwalifikowano do przerzutu do kraju, a faktycznie zrzucono 344 skoczków: 316 żołnierzy i 28 kurierów. Z uwagi na specyfikę zarówno przygotowań, jak i przyszłej służby w Armii Krajowej, władze wojskowe ustaliły, że do pracy w konspiracji mogą zgłaszać się jedynie ochotnicy. Dodatkowo kolejnych Polaków zrzucono na terenie innych krajów europejskich. Źródła nazwy „cichociemni” upatruje się zazwyczaj w sposobie, w jaki ci żołnierze odchodzili ze swoich macierzystych oddziałów do nowej służby – znikali po „cichu” i w „ciemnych”, niejasnych dla otoczenia okolicznościach. Inne wyjaśnienie odnosi się natomiast do zadań, które kursanci wykonywali w trakcie szkoleń – przeważnie nocą, po ciemku i po „cichu”. Zob. szerzej: J. Tucholski, 1985, s. 50; S. Bałuk, 2008, s. 37, 87.

² S. Bałuk, 2008, s. 87. Wskazywana jest już większa liczba – aż 95 cichociemnych uczestniczących w powstaniu warszawskim. Zob. *Cichociemni – w Powstaniu Warszawskim*, [b.r.], <http://elitadywersji.org/cichociemni-w-powstaniu-warszawskim>.

³ K.A. Tochman, 1996, s. 20–21.

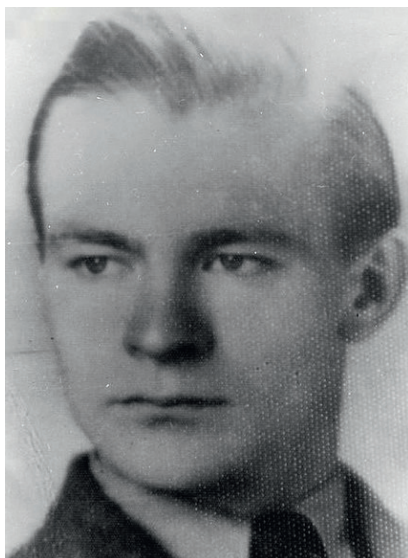
⁴ J. Tucholski, 1985, s. 289.

⁵ Zob. np.: *Ignacy Bator – Cichociemny*, <http://elitadywersji.org/ignacy-bator-cichociemny>; *Ignacy Adam Bator*, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ignacy-bator,2341.html>; *Bator Ignacy Adam*, <https://listakrzystka.pl/bator-ignacy-adam/>; *Ignacy Adam Bator /Bator/, ps. Opór*, <https://niebieskaeskadra.pl/?control=8&id=3998&title=ignacy-adam-bator-ps-opor>; *Bator Ignacy vel „Opór”*, <http://fundacjacychociemnych.pl/team/bator-ignacy/>.

⁶ Studium Polski Podziemnej [dalej: SPP], *Kolekcje*, Kol. 23 – Cichociemni, t. 3 [dalej: Kol. 23/3], k. 12, Wniosek awansowy na stopień porucznika.

⁷ SPP, *Kolekcje*, Kol. 23/3, k. 2, Arkusz ewidencyjny Bator Ignacy.

Rycina 1. Ignacy Bator, ok. 1925 r.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 37–893⁸

przełożyło się na polepszenie bytu rodziny. Ignacy początkowo kontynuował naukę w miejscowej szkole, ale ojca nie było stać na łożenie nawet niewielkich sum, dlatego w 1928 r. jako dwunastoletni chłopak opuścił dom i zamieszkał w sąsiedniej osadzie Osjaków (nad Wartą, przy trasie Wieluń – Bełchatów). Tam ukończył szkołę powszechną, zarabiając na naukę w miejscowym Urzędzie Stanu Cywilnego. Przyjęto go następnie do Zarządu Gminy Radoszewice na dwuletnią praktykę, którą po latach oceniał jako nieprzydatną; po jej ukończeniu przez rok pracował w Urzędzie Poczтовым w Radoszewicach⁹.

Dalsze swe losy Bator związał z wojskiem. W listopadzie 1934 r. ledwo osiemnastoletni Ignacy zgłosił się ochotniczo na kurs dla rekrutów i został wcielony do warszawskiego Pułku Radiotelegraficznego, a już w styczniu następnego roku trafił do szkoły podoficerskiej działającej przy tej jednostce. Szkołę ukończył 23 grudnia 1935 r. i został awansowany na kaprała. Służbę czynną zakończył 14 września 1936 r., po czym służył jeszcze przez rok w charakterze podoficera nadterminowego, przygotowując się jednocześnie do egzaminu dojrzałości. Z końcem września 1937 r. został przeniesiony do rezerwy. Młody podoficer, bez matury, przez pół roku bezskutecznie szukał jakiegoś cywilnego zatrudnienia. Trudności ze znalezieniem pracy spowodowały, że ostatecznie znów wrócił

⁸ Znane są trzy fotografie Ignacego Batora: z Narodowego Archiwum Cyfrowego, sygn. 37–893 (reprodukowana w niniejszym artykule); zdjęcie z archiwum P. Hodyry, *Bator Ignacy Adam*, <https://listakrzystka.pl/bator-ignacy-adam/>; zdjęcie z archiwum SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 21, fotografia I. Batora.

⁹ Ibidem, k. 7, Własnoręczny życiorys Ignacego Batora.

do wojska – 15 kwietnia 1938 r. przyjęto go do pracy w Oddziale II (wywiad i kontrwywiad wojskowy) Sztabu Głównego Wojska Polskiego (WP) w charakterze radiooperatora. Następnie znalazł się w specjalnej grupie goniometrycznej, mającej na celu wykrywanie i likwidowanie szpiegowskich radiostacji. Doświadczenia z dziedziny łączności radiotelegraficznej Bator wykorzystał w trakcie wojny, zarówno na uchodźstwie, jak i w okupowanym kraju. W trakcie pracy w tzw. dwójce po raz kolejny rozpoczął intensywne przygotowania do złożenia egzaminów maturalnych we wrześniu 1939 r. – te plany pokrzyżował mu jednak wybuch II wojny światowej¹⁰.

O jego udziale w kampanii wojennej 1939 r. wiadomo niewiele – m.in. że został przydzielony ze specjalnym zadaniem do Frontu Północnego (inaczej Grupa Armii gen. Dąb-Biernackiego), co szczególnie nie dziwi, jeśli weźmie się pod uwagę jego przydział służbowy do wojskowego wywiadu i kontrwywiadu. Już dzień po wkroczeniu wojska ZSRR na teren II Rzeczypospolitej, tj. 18 września, wraz ze swoim Oddziałem II Sztabu Naczelnego Wodza opuścił Polskę (w momencie wybuchu wojny dotychczasowy Sztab Główny przeszedł na formę organizacyjną czasu wojennego i został przeformowany w Sztab Naczelnego Wodza – Sztab NW). Przekroczył granicę rumuńską i jako cywil dołączył do oddziału propagandy Polskiego Radia. W tym charakterze przybył 28 września do Bukaresztu, aby po otrzymaniu paszportu z tamtejszej ambasady RP przedostać się przez Jugosławię i Włochy do Francji, gdzie dotarł 24 listopada (do Menton k. Nicei). Chciał wstąpić do Armii Polskiej we Francji gen. broni Władysława Sikorskiego, ale przydzielono go do Polskich Sił Powietrznych (PSP) pod dowództwem francuskim i 2 grudnia 1939 r. skierowano do Centrum Lotniczego Sił Powietrznych w podparyskim Le Bourget. Już 6 lutego 1940 r. w ramach jednego z pierwszych transportów przybył do Wielkiej Brytanii (czyli zanim rozpoczęto tzw. ewakuację nielegalną i legalną z terenu Francji, trwającą od maja do czerwca 1940)¹¹ i wstąpił do Królewskich Ochotniczych Sił Powietrznych w Centrum Wyszkożenia w Eastchurch, w hrabstwie Kent (dziś jest tam lokalne muzeum lotnictwa). Następnie, 18 czerwca 1940 r., został przeniesiony do 18 Jednostki Szkolenia Operacyjnego w Hucknall k. Nottingham. Po przejściu szkolenia, od 5 sierpnia 1940 r., służył w PSP pod dowództwem brytyjskim, a 18 (lub 28)¹² sierpnia wcielono go do 301 Dywizjonu Bombowego „Ziemi Pomorskiej im. Obrońców Warszawy” w charakterze sierżanta strzelca radiotelegrafisty (jego nr służbowy w ramach PSP to P-1525, a w Królewskich Siłach Powietrznych – RAF – 780854)¹³. W 301 Dywizjonie służył do 10 listopada 1941 r., biorąc udział w 30 lotach operacyjnych nad północno-zachodnią i środkową Europą. Latał w składzie różnych załóg – loty bombowe lub operacyjne, ze zrzutami – m.in. na Halifaxach do Norwegii czy Czechosłowacji,

¹⁰ SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 7–8, Własnoręczny życiorys Ignacego Batora; ibidem, k. 10, Przebieg służby; K.A. Tochman, 1996, s. 20.

¹¹ Zob. J. Smoliński, 1996; M. Bielak, 2009, s. 13–19.

¹² SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 10, Przebieg służby.

¹³ Ibidem, k. 4, Arkusz ewidencyjny Bator Ignacy; *Bator Ignacy Adam*, <https://listakrzystka.pl/bator-ignacy-adam/>.

w tym ze wsparciem dla Polskiego Państwa Podziemnego. Wraz z Batorem latał np. Mariusz Wodzicki: 19 września 1940 r. na bombowcu Fairey Battle (GR-J L5549) bombardowali francuski port Boulogne nad kanałem La Manche. Wodzicki zginął 29 października 1942 r. podczas dziesiątego lotu do Polski – była to pierwsza załoga, która zginęła w czasie lotu do kraju¹⁴. Bator natomiast miał szczęście, w trakcie kilkudziesięciu lotów nigdy nie został nawet ranny.

Zasługi bojowe przyniosły mu awanse i odznaczenia. Zarządzeniem NW z 31 maja 1941 r. został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu *Virtuti Militari* (5 kl.), następnie aż czterokrotnie Krzyżem Walecznych. Ponadto został promowany na stopień podporucznika ze starszeństwem od 16 lipca 1941 r.¹⁵ Następnego roku, 17 września, odznaczono go dodatkowo brytyjskim *Distinguished Flying Cross* (DFC – Zaszczytny Krzyż Lotniczy) – na przyjęcie zagranicznego odznaczenia potrzebna była zgoda prezydenta RP Władysława Raczkiewicza, którą Bator otrzymał¹⁶. Został również odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami „za wyróżniającą się służbę i wybitne zasługi organizacyjne”¹⁷ (na podstawie rozkazu Dowódcy Armii Krajowej z 3 maja 1944 r.). Nastąpiło to jednak dopiero pośmiertnie, 30 grudnia 1949 r.¹⁸ Również pośmiertnie przyznano mu Medal Lotniczy i Medal Wojska (w 1946)¹⁹ – oba te odznaczenia nadano mu czterokrotnie, czyli tyle razy, ile wynosił limit²⁰.

Jak ustalił K.A. Tochman, w listopadzie 1941 r. Bator został przydzielony do 18 Operacyjnej Jednostki Treningowej i odesłany do 138 Dywizjonu Specjalnego w Stradishall, w Suffolk (w literaturze określane jako Stradishell), a od grudnia do Leconfield, w Yorkshire. Wykonał wówczas 10 kolejnych lotów bojowych/operacyjnych. 16 kwietnia 1942 r. odesłano go do Szkoły Współdziałania Armii w Hertford, w hrabstwie Hertfordshire (na północ od Londynu) i powtórnie przydzielony do 138 Dywizjonu²¹.

W 1942 r. Bator zgłosił się na ochotnika do służby w kraju, wyrażając chęć przyłączenia się do AK (warto dodać, że również tylny strzelec F/O Michał Tajchman z jednej z załóg Batora został skoczkiem wraz z nim i obaj trafili do służby w Polskim Państwie Podziemnym). Bator miał doskonałą opinię służbową: „Pewny, odważny, charakter silny, nerwowo opanowany. Ambicja

¹⁴ *Absolwenci – Wodzicki Mariusz*, <http://absolwent.traugutt.net/index.php?page=comment&what=abso&id=2340>; K. Bieniecki, 1994, s. 42.

¹⁵ SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 8, Własnoręczny życiorys Ignacego Batora; ibidem, k. 12, Wniosek awansowy na stopień porucznika; SPP, Oddział VI Sztabu Naczelnego Wodza (Oddział VI Sztabu NW), sygn. A 176, k. 104, Dziennik Personalny nr 5 Naczelnego Wodza i Ministra Spraw Wojskowych, Londyn, 15 VII 1941 r.; K.A. Tochman, 1996, s. 20; K. Bieniecki, 2005, s. 10, 14; idem, 1994, s. 31, 504; P. Sikora, 2018; J.B. Cynk, 2004, s. 277; K. Mroczkowski, 2011.

¹⁶ SPP, Oddział VI Sztabu NW, sygn. A 176, k. 244, Dziennik Personalny nr 5, Londyn, 15 XI 1942 r.

¹⁷ SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 18, Zaświadczenie weryfikacyjne, 3 XII 1966 r.

¹⁸ Ibidem, k. 17, Legitymacja Złotego Krzyża Zasługi z Mieczami.

¹⁹ Ibidem, k. 3, Arkusz ewidencyjny Bator Ignacy; ibidem, k. 16, Wniosek o nadanie Medalu Wojska po raz pierwszy.

²⁰ Ibidem, k. 20, Legitymacja nr 11701.

²¹ Ibidem, k. 8, Własnoręczny życiorys Ignacego Batora; ibidem, k. 10, Przebieg służby; K.A. Tochman, 1996, s. 20.

wzorowa. Wybitny fachowiec radiotelegr. Wzorowy żołnierz, zdolny do najwyższych poświęceń”²², wobec czego gen. bryg. Tadeusz Klimecki, Szef Sztabu NW w Londynie, wystosował pismo (12 maja 1942) do Inspektora Polskich Sił Powietrznych, by natychmiastowo zwolniono z RAF-u ppor. radiotelegrafistę Batora ze 138 Dywizjonu i oddano go do dyspozycji Szefa Oddziału VI (późniejszego Specjalnego) Sztabu NW²³. Formalne przeniesienie nastąpiło 25 maja, kiedy to Bator zameldował się Oddziale VI i został skierowany na szkolenie w ramach Wydziału Studiów Inspektoratu Lotniczego. Dwa dni później został zaprzysiężony na rotę Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej (AK) w Oddziale VI Sztabu NW przez ppłk. dypl. Michała Protasewicza „Rawę”, szefa tegoż Oddziału, i przyjął pseudonim „Opór” (drugi pseudonim: „Płat”)²⁴.

Na okres od 29 czerwca do 2 lipca 1942 r. skierowano go na pierwszy, wstępny kurs: kurs walki konspiracyjnej do Audley End²⁵. Ta XVII-wieczna rezydencja k. Cambridge, w Essex, rok wcześniej została przejęta przez rząd brytyjski na cele wywiadowcze (SOE – Special Operations Executive, Kierownictwo Operacji Specjalnych), a następnie przekształcona w ośrodek szkoleniowy (STS 43) dla polskich cichociemnych (dlatego dziś w tamtejszym parku znajduje się niewielki pomnik upamiętniający 108 poległych w walce skoczków)²⁶. Od 28 września do 17 października 1942 r. Bator uczestniczył tam również w kursie nr 2 dla skoczków-cichociemnych²⁷, a później w trzecim kursie, odprawowym. Był to bardzo ważny etap szkolenia, gdyż w jego trakcie każdy uczestnik musiał ułożyć i zapamiętać tzw. legendę. W zachowanym zeszycie ewidencyjnym Batora znajdziemy jednak inne terminy: od 5 sierpnia do 26 września 1942 r. – kurs sztabów lotniczych, od 26 września do 31 października 1942 r. – kurs odprawowy, a następnie, do momentu odlotu do Polski – stacja wyczekiwania przed odlotem do kraju²⁸. I te daty wydają się prawidłowe.

Niezależnie od różnic w datowaniu poszczególnych kursów, faktem jest, że Bator został przeszkolony do zadań lotniczych ze specjalnością w dywersji i radiotelegrafii oraz ze opinii z kursów przygotowawczych do pracy w kraju miał bardzo dobrą²⁹. Zaobserwowano jednak pewne wady Batora, a mianowicie, że musi się pilnować przy... „piciu alkoholu”, jak lakonicznie zanotował kpt. Jan Górski (główny inicjator i autor koncepcji cichociemnych). Rozwinął

²² SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 10, Przebieg służby. Zob. też: interesująca analiza psychologiczna sylwetki cichociemnego: J. Lickiewicz, J. Szymańska, Ł. Burkiewicz, 2015, s. 113–123.

²³ SPP, Oddział VI Sztabu NW, sygn. A 204, k. 316, Pismo gen. bryg. T. Klimeckiego, 12 V 1942 r.; A.P. Przemyski, 1991, s. 33.

²⁴ SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 2, Arkusz ewidencyjny Bator Ignacy; ibidem, k. 6, Zeszyt ewidencyjny Ignacy Bator; ibidem, k. 11, Zaświadczenie o zaprzysiężeniu; SPP, Skrzynie, sygn. SK 32, k. 268, Pismo ppłk. pil. J. Bajana, 22 V 1942 r. J. Tucholski podaje, że obok pseudonimu „Opór” Bator używał pseudonimu „John” – zob. J. Tucholski, 1991b, s. 324, 363, 369; idem, 1985, s. 289.

²⁵ SPP, Oddział VI Sztabu NW, sygn. A 186, k. 343, Rozkaz nr 39405, 29 VI 1942 r.

²⁶ *Audley End (Essex)*, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Audley_End_\(Essex\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Audley_End_(Essex)).

²⁷ SPP, Oddział VI Sztabu NW, sygn. A 204, k. 395, Pismo Szefa Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza, 22 IX 1942 r.

²⁸ SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 6, Zeszyt ewidencyjny Ignacy Bator.

²⁹ SPP, Skrzynie, sygn. SK 160, k. 170, Wnioski awansowe, 12 X 1942 r.

te spostrzeżenie mjr Józef Hartman (polski komendant ośrodka szkoleniowego cichociemnych, a zarazem stacji oczekiwania w Audley End; dawny adiutant prezydenta Ignacego Mościckiego), dodając, że Bator lubi pić, a jednocześnie szybko się upija i w takim stanie obraził nawet Anglików. Wykazał też brak zaradności, gubiąc dowód osobisty³⁰. Takie wady mogły się okazać groźne w warunkach konspiracji, zatem mogły wręcz zdyskwalifikować kursanta.

Do tego jednak nie doszło i Bator ukończył całość przygotowań. Po przeszkoleniu złożył także przysięgę cichociemnych. Używał pseudonimu operacyjnego „Opór”, a jego konspiracyjne nazwisko paszportowe to „Ignacy Tułski”. W rubryce na informację, kogo zawiadomić w razie śmierci, wskazał swego ojca Adama ze wspomnianych podwieluńskich Radoszowic.

Bator skakał w składzie ekipy XVIII w nocy z 25 na 26 stycznia 1943 r.³¹ Zrzut odbył się w sezonie operacyjnym „Intonacja”, w ramach operacji lotniczej „Brace”, pod dowództwem F/L Stanisława Króla. Start samolotu Halifax DT-727 „K” ze 138 Dywizjonu nastąpił z utajonego lotniska RAF Tempsford (hrabstwo Bedfordshire), z którego wysłano do Polski ponad połowę cichociemnych, a także kurierów. Pilotem samolotu był W/O Stanisław Kłosowski, nawigatorem wspomniany F/L S. Król, a radiotelegrafistą P/O Walenty Wasilewski. Skoczków zrzucono na zapasową placówkę odbiorczą „Chmiel” w pobliżu szosy Warszawa – Radom, w odległości 13 km na południe od Biało-brzegów i 16 km na północ od Radomia. Okoliczności tego skoku są znane dzięki mjr. dypl. sap. Janowi Jaźwińskiemu, kierownikowi łączności radiowej i kurierskiej z Oddziału VI Sztabu NW i organizatorowi lotniczych przerzutów do Polski (w tamtym czasie szef Samodzielnego Referatu „S” / Wydziału „S”). Choć placówka odbiorcza – z Okręgu AK „Jodła” – nie odpowiadała (nie dała sygnału świetlnego), to skoczkowie zdecydowali się skoczyć; nie zrzucono jednak sześciu zasobników. Razem z Batorem skoczyli: płk Roman Rudkowski ps. „Rudy”, por. Tadeusz Gaworski ps. „Lawa” oraz kurier Delegatury Rządu na Kraj kpr. Wiktor Czyżewski ps. „Cap”. Po 13 godzinach lotu samolot wrócił do Wielkiej Brytanii³². Dowódca AK potwierdził przybycie grupy skoczków – w tym Batora – w depeszy odebranej przez Londyn 3 listopada 1943 r.³³

W czasie zrzutu Bator posiadał następujące środki finansowe: 20 zł (młynarek), 85 reichsmarek i 742 dolarów amerykańskich, a ponadto odrębną kwotę, w specjalnie przygotowanych pasach, do przekazania dowództwu AK³⁴.

Zgodnie z praktyką z chwilą zrzutu Bator został awansowany na wyższy stopień oficerski – porucznika, gdyż obowiązywała zasada potwierdzona przez NW, że oficerowie skierowani do pracy konspiracyjnej w kraju mogą być awansowani,

³⁰ SPP, Skrzynie, sygn. SK 141, k. 539, Opinie, 20 X 1942 r.

³¹ SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 2–3, Arkusz ewidencyjny Bator Ignacy.

³² *Zrzuty – ekipy skoczków*, <http://elitadywersji.org/tag/brace>; *Ignacy Bator – Cichociemny* <http://elitadywersji.org/en/ignacy-bator-cichociemny>; W. Borzobohaty, 1988, s. 480. W serwisie internetowym Wikipedia widnieje błędna data skoku – 26/27 stycznia 1943 r. Zob. *Ignacy Bator*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Bator. O mjr. dypl. Janie Jaźwińskim zob. J. Jaźwiński, 2012.

³³ SPP, Oddział VI Sztabu NW, sygn. A 375, k. 257, Depesza-szyfr odebrana 3 XI 1943 r.

³⁴ SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 13, Odprawa pieniężna.

o ile ich ostatni awans nastąpił tam do 1939 r. włącznie. W odniesieniu do oficerów lotnictwa, którzy byli już awansowani w Wielkiej Brytanii, obowiązywały natomiast normy przesłużenia w tym stopniu: porucznika – co najmniej na rok, kapitana i majora – co najmniej na dwa lata. Ppor. Bator spełniał ten warunek (starszeństwo z 16 lipca 1941 r.), dodatkowo miał bardzo dobrą opinię z kursów przygotowujących do pracy w kraju oraz 40 odbytych lotów bojowych)³⁵.

Standardową procedurą po skoku była miesięczna aklimatyzacja do warunków okupacyjnych, którą przeszedł w Warszawie. Następnie został włączony do AK i otrzymał przydział do Wydziału Lotnictwa krypt. „Bociany”, funkcjonującego w ramach Oddziału III (Operacyjno-Szkoleniowego) Komendy Głównej (KG) AK. W ramach tego wydziału pracowało co najmniej 13 cichociemnych przeszkolonych w specjalności lotniczej³⁶. Do łączności ZWZ-AK skierowano w sumie co najmniej 16 cichociemnych, gdyż – jak przypomniał Jędrzej Tucholski: „Wśród cichociemnych zrzuconych do Kraju znalazła się liczna, a mimo to niewystarczająca, grupa organizatorów łączności radiowej i radiotelegraficznej. Przydzieleni do podległego Oddziałowi V [łączność operacyjno-techniczna – przyp. P.S.] KG AK baonu „Iskry” (w jego skład wchodziły kompanie radiowe „Kram”, „Orbis” i instruktorska „Omnibus”) oraz do terenowych komórek łączności radiowej, zwłaszcza w okręgach; wykonywali swoją pracę bez przerwy, mimo że stale groziło im namierzenie przez niemieckie służby radiopelengacyjne. Byli bardzo dobrze przygotowani do utrzymywania łączności w eterze ze Sztabem NW, bazą w Ostuni we Włoszech oraz z siecią wewnętrzną w okupowanej Polsce”³⁷.

Jednym z nich był Bator, który wchodził w skład Referatu Łączności Lotniczej, a po pewnym czasie – w marcu 1943 r. – został nawet zastępcą kierownika ppłk. Władysława Fillera (ps. „Florek”, „Bronisz”). Ostatecznie zastąpił go kpt. Zygmunt Sawicki ps. „Samulik”, ponieważ w kwietniu 1944 r. Bator został wyznaczony na oficera operacyjnego referatu i dowódcę II rzutu łączności lotniczej na okres powstania. „Opór” zajmował się także rozprawdaniem radiostacji pochodzących ze zrzutów³⁸.

W niektórych wspomnieniach błędnie podano, że był szefem Łączności Lotnictwa na Kraj o ps. „Megom”³⁹. Warto przypomnieć, że zadaniem grupy ppłk. pil. Romana Rudkowskiego ps. „Rudy”, do której wchodził kpt. techn. lotn. Waław Pijanowski ps. „Dym”, por. pil. Florian Adrian ps. „Liberator” i por. Bator, było tworzenie zawiązku Sztabu Lotniczego Komendanta AK⁴⁰. Jej celem było zorganizowanie i szkolenie konspiracyjnych pionów łączności lotniskowej w kraju oraz opracowanie organizacji oddziałów łączności lotnictwa

³⁵ SPP, Skrzynie, sygn. SK 160, k. 170, Pismo Szefa Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza, 12 X 1942 r.

³⁶ J. Tucholski, 1985, s. 256.

³⁷ Idem, 2009, s. 180.

³⁸ H. Szoldrska, 1986, s. 68, 73, 148; K.A. Tochman, 1996, s. 20–21.

³⁹ SPP, Oddział VI Sztabu NW, sygn. A 430, k. 121, Zygmunt Mierzejewski, Wspomnienia uczestnika akcji „Most”.

⁴⁰ M. Ney-Krwawicz, 1999, s. 336; H. Szoldrska, 1986, s. 113.

na okres odtwarzania Sił Zbrojnych. Aby to osiągnąć, zorganizowano specjalną sieć radiową krypt. „L”, w której Bator działał jako radiotelegrafista⁴¹. Początkowo sieć ta służyła do celów szkoleniowych, ale w trakcie walk stacje miały być uruchomione od razu po zajęciu obiektu, by wysłać meldunek o opanowaniu lotniska i o stanie jego używalności⁴².

W trakcie powstania warszawskiego Bator został przydzielony jako radiotelegrafista do obsługi radiostacji wspomnianego Wydziału Lotnictwa przy ul. Wilczej 14 oraz 9. W skład ekipy tej radiostacji wchodził także dwaj inni cichociemni: sierż. Władysław Hauptman ps. „Gapa” i radiomechanik st. sierż. Edward Kowalik ps. „Ciupuś”⁴³.

Jak stwierdził Andrzej Przedpełski: „Udział lotników w Powstaniu Warszawskim cechowało wielkie poświęcenie, dyscyplina i koleżeństwo. Niestety, nie obyło się bez ofiar. Już w pierwszych dniach Powstania zginęli mjr „Mikita” (Michał Tajchman) i por. „Opór” (Ignacy Bator)”⁴⁴. Problemem jest określenie, co dokładnie znaczy „w pierwszych dniach Powstania” oraz ustalenie miejsca i okoliczności tych śmierci, poza ogólnym stwierdzeniem, że było to Śródmieście Północ.

Józef Garliński w opracowaniu z 1971 r. podał, że „Opór” zginął w trakcie powstania przy ul. Chałubińskiego, nie precyzując przy tym daty⁴⁵. Wspomniany już Waław Pijanowski ps. „Dym” twierdził natomiast, że Tajchman zginął pierwszego dnia powstania, zabrany przez gestapo wraz z Batorem z domu przy ul. Polnej 36⁴⁶. Na prawdopodobną datę śmierci 2 sierpnia wskazuje jeden z serwisów internetowych⁴⁷. Jędrzej Tucholski podawał natomiast inną wersję: że „Opór” zginął 3 sierpnia 1944 r. między ul. Świętokrzyską a Polną⁴⁸ lub że „ostatnio widziany w Śródmieściu 3 sierpnia, zaginął”⁴⁹.

W popularnym serwisie internetowym Wikipedia podano natomiast, że zmarł 3 sierpnia po walkach z Niemcami przy ul. Chałubińskiego, a ponadto, że został pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach⁵⁰. Podobne informacje zawiera platforma powstańczych biogramów Muzeum Powstania Warszawskiego⁵¹.

⁴¹ K. Malinowski, 1983, s. 195; M. Ney-Krwawicz, 1990, s. 129.

⁴² H. Szoldrska, 1986, s. 119.

⁴³ *Ignacy Bator – Cichociemny*, <http://elitadywersji.org/ignacy-bator-cichociemny>; K. Malinowski, 1983, s. 195 (tu błędnie podane imię Hauptmana – Stanisław).

⁴⁴ A. Przedpełski, 1997, s. 239.

⁴⁵ J. Garliński, 1971, s. 282.

⁴⁶ W. Pijanowski, 2008, s. 115.

⁴⁷ *Ignacy Adam Bator*, <https://ckziumragowo.pl/szkolne-artykuly/2019/Ignacy-Adam-Bator>.

⁴⁸ J. Tucholski, 1988, s. 267; idem, 1985, s. 293.

⁴⁹ Idem, 2009, s. 183. Zob. także O. Cumft, H.K. Kujawa, 1989, s. 200.

⁵⁰ Zob. *Ignacy Bator*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Bator. Ta informacja o miejscu pochówku powtarza się (zob. np. *Ignacy Bator – Cichociemny*, <http://elitadywersji.org/ignacy-bator-cichociemny>), choć do tej pory autor niniejszego tekstu nie odnalazł rzezonego grobu. Zob. także *Lotnicy o nieznanym miejscu pochówku – Polskie Siły Powietrzne 1940–1946*, <https://www.polishairforce.pl/cmentarzeraf/nieznaneraf.html>.

⁵¹ *Ignacy Adam Bator*, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ignacy-bator,2341.html>.

Odmianą wersję miał podać po wojnie ppor. lotn. Władysław Hauptman (do powstania poszedł w stopniu sierżanta). Oświadczył, że 5 sierpnia 1944 r., w trakcie powstania warszawskiego, ok. g. 11.00 Bator zabrał rewolwer i wyszedł z punktu, w którym była radiostacja (przy ul. Wilczej), obiecując przy tym Hauptmanowi, że powróci o 13.00. Ten jednak nie zobaczył go już więcej. Po paru dniach Hauptman otrzymał ze swej komórki lotniczej AK następujące wiadomości: po wyjściu z radiostacji Bator przebywał w gmachu Lardego przy ul. Polnej, ale Niemcy opanowali ten dom, dlatego Bator uciekł na ul. Chałubińskiego. Wysłana po niego łącznika zginęła w drodze, kolejna nie zdołała przejść przez niemieckie linie i zawróciła. Później ul. Chałubińskiego została zajęta przez Niemców i zaginął ślad po Batorze. Po powstaniu Hauptman miał go szukać, ale bez rezultatu, stąd „wszyscy jego współpracownicy uważają go za zaginionego”⁵². Wiadomość o jego zaginięciu/śmierci (prawdopodobnie śmierć w walce lub zamordowanie) w pierwszych dniach powstania nie była jednak powszechna. Jego nazwisko jako aktywnego radiotelegrafisty wymieniane było w depeszach między Warszawą a Londynem jeszcze w drugiej dekadzie sierpnia 1944 r.⁵³

Wytrawny badacz losów cichociemnych, K.A. Tochman, w przygotowanym biografii Batora zapisał ostrożnie, że „zginął w Powstaniu Warszawskim, prawdopodobnie 5 sierpnia przy ul. Chałubińskiego, po wyjściu z miejsca postoju radiostacji Wydziału Lotnictwa KG AK przy ul. Wilczej”⁵⁴. I na tym chyba musimy poprzestać, ewentualnie dodając „po 5 sierpnia 1944 r.”⁵⁵, gdyż brak źródeł nie pozwala jednoznacznie rozstrzygnąć tej kwestii.

Po wojnie postać cichociemnego Ignacego Batora została na różne sposoby upamiętniona. W 1980 r. w lewej nawie kościoła św. Jacka przy ul. Freta w Warszawie została odsłonięta tablica „Pamięci żołnierzy Armii Krajowej, cichociemnych – spadochroniarzy z Anglii i Włoch, poległych za niepodległość Polski”. Wśród wymienionych 110 poległych cichociemnych widnieje nazwisko Batora. W Sali Tradycji Jednostki Wojskowej GROM, która kontynuuje tradycje cichociemnych (m.in. od 2004 r. nosi nazwę Jednostka Wojskowa GROM im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej), zlokalizowana jest tablica poległych skoczków-spadochroniarzy AK, również z nazwiskiem Batora, a na terenie jednostki znajduje się poświęcony im pomnik. Nazwisko Batora widnieje też na murze pamięci w Muzeum Powstania Warszawskiego (kolumna 57, miejsce 1)⁵⁶. Warto upamiętnić zasługi tego zaledwie dwudziestoosmioletniego skoczka również w postaci krótkiego artykułu, co jego autor niniejszym czyni.

⁵² SPP, Kolekcje, Kol. 23/3, k. 14, Zeznania ppor. lotn. Władysława Hauptmana spisane przez mjr. J. Kwiecińskiego, 15 V 1946 r.

⁵³ P. Matusak, 2003, s. 314. Jeszcze na koniec 1945 r. i ponownie na koniec 1946 r. jego nazwisko figurowało w zestawieniach niewypłaconych depozytów finansowych dla osób nieobecnych. Zob. SPP, Skrzynie, sygn. SK 19, k. 2, 138.

⁵⁴ K.A. Tochman, 1996, k. 21.

⁵⁵ *Ignacy Bator – Cichociemny*, <http://elitadywersji.org/ignacy-bator-cichociemny>.

⁵⁶ J. Tucholski, 1991a, s. 8; J. Tucholski, 1991b, s. 324; A.K. Kunert, 1994, s. 29; *Ignacy Bator – Cichociemny*, <http://elitadywersji.org/ignacy-bator-cichociemny>; *Ignacy Adam Bator*, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ignacy-bator,2341.html>.

Bibliografia

Źródła

- Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 37–893.
Studium Polski Podziemnej: Kolekcje, Kol. 23 – Cichociemni, t. 3; Oddział VI Sztabu Naczelnego Wodza, sygn. A 176, A 186, A 204, A 375, A. 430; Skrzynie, sygn. SK 19, SK 32, SK 141 i SK 160.

Opracowania

- Bałuk S.S., 2008, *Commando Cichociemni*, Warszawa.
- Bielak M., 2009, *Ewakuacja żołnierzy polskich z Francji do Wielkiej Brytanii i Afryki Północnej w latach 1940–1941*, [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2008. Referaty*, t. 2, red. M. Bielak, Ł. Kamiński, Warszawa, s. 13–19.
- Bieniecki K., 1994, *Lotnicze wsparcie Armii Krajowej*, Kraków.
- Bieniecki K., 2005, *Polskie załogi nad Europą 1942–1945. Polacy w operacjach specjalnych*, Warszawa.
- Borzobohaty W., 1988, „Jodła”. Okręg Radomsko-Kielecki ZWZ-AK. 1939–1945, Warszawa.
- Bystrzycki P., 1985, *Znak cichociemnych*, Warszawa.
- Cumft O., Kujawa H.K., 1989, *Księga lotników polskich poległych, zmarłych i zaginionych 1939–1945*, Warszawa.
- Cynk J.B., 2004, *The Polish Air Force at War. The official history*, vol. 1: 1939–1943, Atglen.
- Garliński J., 1971, *Politycy i żołnierze*, Londyn.
- Jaźwiński J., 2012, *Dramat dowódcy. Pamiętnik oficera sztabu oddziału wywiadowczego i specjalnego*, t. 1: czerwiec 1905 – styczeń 1944, t. 2: luty 1944 – listopad 1980, rkp pamiętnika przygot. do druku P. Hodyra, K. Bieniecki, Montreal.
- Kunert A.K., 1994, *Rzeczpospolita Walcząca. Powstanie Warszawskie 1944. Kalendarium*, Warszawa.
- Lickiewicz J., Szymańska J., Burkiewicz Ł., 2015, *Próba charakterystyki psychologicznej cichociemnego*, „Państwo i Społeczeństwo”, 15 (2), s. 113–123.
- Malinowski K., 1983, *Żołnierze łączności walczącej Warszawy*, Warszawa.
- Matusak P. (red.), 2003, *Powstanie warszawskie 1944. Wybór dokumentów*, t. 3: *Okres przejściowy 11–14 VIII 1944*, Warszawa.
- Mroczkowski K., 2011, *Nocnych lotów świadectwa. Polskie dywizjony bombowe w latach drugiej wojny światowej we wspomnieniach*, Kraków.
- Ney-Krwawicz M., 1990, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa.
- Ney-Krwawicz M., 1999, *Powstanie powszechne w koncepcjach i pracach Sztabu Naczelnego Wodza i Komendy Głównej Armii Krajowej*, Warszawa.
- Pijanowski W. „Dym”, 2008, *Niech Bozia wynagrodzi*, [w:] *Drogi cichociemnych*, Warszawa, s. 114–117.
- Przedpełski A., 1997, *Lotnictwo Wojska Polskiego 1918–1996. Zarys historii*, Warszawa.
- Przemyski A.P., 1991, *Z pomocą żołnierzom Podziemia*, Warszawa.
- Sikora P., 2018, *The Polish „Few”. Polish Airman in the Battle of Britain*, Philadelphia.
- Smoliński J., 1996, *Ewakuacja Wojska Polskiego do Wielkiej Brytanii w czerwcu 1940 r.*, Warszawa.
- Szoldrska H., 1986, *Lotnictwo Podziemia, czyli dzieje Wydziału Lotniczego KG AK*, Warszawa.
- Tochman K.A., 1996, *Słownik biograficzny cichociemnych*, t. 2, Rzeszów.
- Tucholski J., 1991a, *Spadochronowa opowieść, czyli o żołnierzach gen. Sosabowskiego i cichociemnych*, Warszawa.

Tucholski J., 1991b, *Spadochroniarze*, Warszawa.

Tucholski J., 2009, *Cichociemni i spadochroniarze 1941–1956*, Warszawa.

Tucholski J., 1985, *Cichociemni*, Warszawa.

Tucholski J., 1988, *Powracali nocą*, Warszawa.

Źródła internetowe

Absolwenci – Wodzicki Mariusz, [b.r.], pobrano z: <http://absolwent.traugutt.net/index.php?page=comment&what=abso&id=2340> [dostęp: 15.05.2022].

Bator Ignacy Adam, [2022], pobrano z: <https://listakrzystka.pl/bator-ignacy-adam/> [dostęp: 15.05.2022].

Bator Ignacy vel „Opór”, [b.r.], pobrano z: <http://fundacjacichociemnych.pl/team/bator-ignacy/> [dostęp: 15.05.2022].

Cichociemni – w Powstaniu Warszawskim, [b.r.], pobrano z: <http://elitadywersji.org/cichociemni-w-powstaniu-warszawskim> [dostęp: 15.09.2022].

Ignacy Adam Bator, 2019, pobrano z: <https://ckziumragowo.pl/szkolne-artykuly/2019/Ignacy-Adam-Bator> [dostęp: 15.05.2022].

Ignacy Adam Bator, [b.r.], pobrano z: https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ignacy-bator_2341.html [dostęp: 15.05.2022].

Ignacy Adam Bator /Batór/, ps. Opór, [2012], pobrano z: <https://niebieskaeskadra.pl/?control=8&id=3998&title=ignacy-adam-bator-ps-opor> [dostęp: 15.05.2022].

Ignacy Bator – Cichociemny, pobrano z: <http://elitadywersji.org/ignacy-bator-cichociemny> [dostęp: 15.05.2022].

Ignacy Bator, [2022], pobrano z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Bator [dostęp: 15.05.2022].

Lotnicy o nieznanym miejscu pochówku – Polskie Siły Powietrzne 1940–1946, <https://www.polishairforce.pl/cmentarzeraf/nieznaneraf.html> [dostęp: 16.09.2022].

Zrzuty – ekipy skoczków, [b.r.], <http://elitadywersji.org/tag/brace> [dostęp: 15.05.2022].